
JOAN MELIÀ I GARÍ

**EL CATALÀ A L'ESCOLA
DE MALLORCA**

Els principals factors que tradicionalment han actuat en les primeres etapes de socialització dels infants (la família, l'entorn veïnal i l'escola) han perdut part de la seva transcendència a favor d'altres que de cada vegada semblen més determinants (mitjans de comunicació, principalment, i tot el que s'hi associa). Amb freqüència aquests darrers factors, a pesar de poder contactar-hi des de la immediatesa, tenen l'origen en zones culturals diferents, a les quals responen.

L'escola potser és, de tots els factors de socialització, el que més explícitament reconeix aquesta funció. Això fa que li atorguin, sovint, més transcendència de la que en realitat té i, alhora, li retreguin més responsabilitats en casos de socialitzacions poc reeixides.

Durant el segle actual la importància de l'escola ha sofert una evolució condicionada per dos moviments contradictoris. Per un costat, ha incrementat l'abast quantitatiu (ha anat arribant a tota la població durant períodes més llargs); per l'altre, ha perdut, a favor dels mitjans de comunicació, l'exclusivitat en la difusió de coneixements i de models socials desvinculats de l'entorn immediat.

Paral·lelament a com ha deixat de ser privilegi de minories, l'escolarització ha perdut bona part del prestigi i de la capacitat de promoció socials que tenia. Això explica que minvi la influència de l'escola en la transmissió de valors i models als infants, la qual és absorbida, sobretot, pels mateixos mitjans de comunicació. És evident, per tant, que

de cada vegada és més difícil assolir objectius en el camp de la socialització dels infants actuant exclusivament en l'àmbit escolar, si es pretén que siguin operatius fora d'aquest entorn.

1. LA LLENGUA A L'ESCOLA

La transcendència que tradicionalment s'ha atorgat a l'escola en la formació del futurs ciutadans s'evidencia també en l'interès d'incidir-hi que han demostrat (i continuen demostrant) les polítiques lingüístiques; les destinades a substituir la llengua del territori on s'ubiquen les escoles i les que pretenen reconduir-la a la normalitat.

En l'àmbit català, del s. xvii ençà trobam abundants exemples d'aquesta preocupació per alterar el procés lingüístic a partir de la política escolar.

Però la relativitat de la influència escolar, com a mínim en el camp lingüístic, es va posar de manifest, pel que fa a l'estat espanyol, per la lentitud amb què la castellanització social es produïa; i s'hi continua posant per la poca transcendència que ha tingut la incorporació del català a l'escola en els comportaments lingüístics, fins i tot en els pocs llocs en què la normalització escolar és elevada.

L'escola, abans i ara, a part de difondre determinades ideologies lingüístiques, no ha pogut fer gaire cosa més que controlar (més abans que ara) l'ús lingüístic entre les seves parets i en les àrees de coneixement que li són pròpies. L'entorn lingüístic extraescolar, format abans quasi exclusivament per les relacions interpersonals d'una població majoritàriament autòctona, frenava la castellanització.

Actualment, aquest entorn és molt més complex i castellanitzat. En primer lloc, hi intervenen més elements o hi tenen una major presència (mitjans audiovisuals, publicitat, retolacions, actes administratius, viatges, formació permanent, etc.), els quals, per a gran part de la població, són exclusivament o de manera majoritària en castellà. D'altra banda, les relacions interpersonals s'estableixen amb molta més freqüència amb immigrants castellanoparlants. No és estrany, per tant, que la catalanització deficient i irregular de l'escola no sols no assoleixi normalitzar els usos socials, sinó que sigui insuficient per frenar la substitució.

A pesar de les limitacions, però, la castellanització general de l'escola d'abans va servir per preparar competencialment i ideològicament la població per accedir amb facilitat al canvi lingüístic quan les circumstàncies polítiques o socials li ho exigissin. Com a mínim, hauríem d'esperar de l'escola d'ara que dotàs tots els alumnes de competència lingüística en català perquè poguessin fer una adaptació semblant, quan les circumstàncies permetin alterar la situació lingüística actual.

2. LA INCORPORACIÓ DEL CATALÀ A L'ESCOLA DE LES ILLES BALEARS

Després del període franquista, la incorporació oficial del català a l'escola de les Illes Balears no es va produir fins el curs 1979-1980.

El decret que regulava la presència del català com a matèria i l'aplicació que se'n féu presentaren irregularitats en molts aspectes: increment sense compensar d'hores i matèria per als alumnes, determinats nivells en quedaren exclosos, els centres privats pogueren demorar-ne l'aplicació, incompliment de la normativa –consentit per l'administració– durant bastants de cursos en determinats centres –especialment a Eivissa–, marginació de les proves de selectivitat, assignació de la matèria a professorat sense coneixements suficients, etc. Algunes d'aquestes deficiències no han estat esmenades fins no fa gaire.

La presència del català com a llengua vehicular ha seguit un procés molt més lent i, encara ara, és lluny d'abastar tota la població escolar. En la gestió acadèmica i administrativa dels centres el català ha avançat amb relativa rapidesa, sobretot en els públics, gràcies principalment a la voluntat de sectors de professorat. Com a llengua de docència, el procés està molt més endarrerit. Des del primer moment l'ensenyament en català va ser tractat legalment com l'excepció (calia que els centres que volien introduir-lo superassin tota una sèrie de traves burocràtiques i que recollissin l'acord de tots els estaments implicats, cosa que no calia per fer ensenyament en castellà).¹ A pesar d'aquestes dificultats i, altra vegada, gràcies sobretot a l'empenta dels sectors més dinàmics del professorat, l'ensenyament en català ha anat estenent-se. Dels 15 centres que, totalment o parcialment, feien ensenyament en català durant el curs 1983-1984, es va passar als 116 d'EGB del curs 1990-1991 (24,6% de centres; 15,1% d'alumnes),² al 32,9% d'alumnes durant el curs 1993-1994³ i al 56,4% d'alumnes durant el curs 1995/1996.⁴ A ensenyament mitjà no hi ha tantes dades sobre la presència del català com a llengua vehicular; de totes maneres durant el curs 90-91 el 23,9% d'alumnes rebien ensenyament en català. La distribució d'aquesta presència del català ha estat irregular, tant territorialment com segons la titularitat del centre o el grau de protagonisme del català (des d'escoles que fan totes les àrees/assignatures en català fins a les que només n'hi fan una).⁵ D'altra banda, aquests valors es reduïrien si s'observassin més detalladament, ja que hi ha centres que tenen autorització per fer tot o part de l'ensenyament en català i no ho compleixen perquè no disposen de professorat o voluntat suficients per dur-ho a terme.

La manca de planificació administrativa sobre la incorporació del català com a llengua vehicular de la docència ha donat com a resultat que els majors avanços s'han produït en els llocs on menys minoritzada està la llengua (en la majoria de pobles), mentre que els llocs més necessitats d'intervenció institucional és on més desassistit està l'ensenyament en català.

(1) Mentre redactava aquest escrit, s'ha fet públic l'esborrany d'un decret del Govern Balear en què s'aspira a fer que els centres imparteixin el 50% de les matèries en català. Això, si s'arriba a aplicar, canviarà considerablement el panorama.

(2) Sbert 1992.

(3) Martínez 1995.

(4) Dades facilitades per la Direcció Provincial del MEC.

(5) Durant el curs 95-96, a Educació Infantil, Primària i EGB l'ensenyament en català afectava les següents proporcions d'alumnes: Palma, 46,1%; resta de Mallorca, 69,5%; Menorca, 65,7%; Eivissa-Formentera, 46,1%. Segons la titularitat, el 68,4% dels alumnes dels centres públics tenien ensenyament en català; i només el 40,8% dels privats. Pel que fa al grau de presència, el 25,8% feien ensenyament en català en totes les matèries i el 30,8%, en part. Dades facilitades per la Direcció Provincial del MEC.

Tenint en compte els centres d'ensenyament mitjà de Mallorca, a partir de dades donades pels alumnes (Melià 1996), ens trobam que, si classificam els grups classe segons el grau de catalanització, amb codis del 0 (mínima) al 6 (màxima), la majoria dels grups de centres públics de pobles se situen entre el grau 6 i 3; els de Palma, entre 4 i 2; i els privats entre 2 i 1 (taula I).⁶

I. CLASSIFICACIÓ DELS GRUPS PEL GRAU DE CATALANITZACIÓ, UBICACIÓ I TITULARITAT

	Total	grau 6	grau 4	grau 3	grau 2	grau 1	grau 0
Públics de pobles	13	1 (7,6%)	5 (38,4%)	5 (38,4%)	1 (7,6%)	1 (7,6%)	0
Públics de Palma	13	0	1 (7,6%)	2 (15,3%)	7 (53,8%)	3 (23,0%)	0
Privats de pobles	1	0	0	0	1 (100%)	0	0
Privats de Palma	11	0	0	0	4 (36,3%)	5 (45,4%)	2 (12,1%)

D'altra banda, també l'assistència a centres més catalanitzats és més freqüent entre els alumnes fills d'autòctons (AUT) que entre els fills d'immigrants (IMM) i de matrimonis mixtos (MXT): el 50,7% dels alumnes del grup AUT estan en centres classificats en els 3 nivells més baixos de catalanització, mentre que són el 70% dels MXT i el 79% dels IMM que estan en aquesta situació. Així i tot, el lloc de residència varia aquests resultats, perquè els alumnes de pobles dels tres grups d'origen familiar estan majoritàriament en centres pertanyents als tres codis de màxima normalització, mentre que la majoria dels de Palma estan en els tres grups de mínima. La continuïtat de l'experiència també és clara; proporcionalment són més els alumnes dels tres nivells de catalanització que, en cursos anteriors, han estat en grups on el català s'usava com a llengua vehicular de totes o d'algunes assignatures, que els alumnes dels tres nivells inferiors. Aquesta relació és més evident entre els alumnes de Palma que entre els de pobles (Melià 1996: 171-172).

3. ELS EFECTES DE LA PRESENCIA DEL CATALÀ A L'ESCOLA

A pesar de les limitacions que la presència del català a l'escola sembla tenir sobre el procés global de normalització lingüística (NL), sobretot si aquesta presència és tan irregular com ara, és bo intentar determinar en quines àrees és més eficaç. A partir d'aquí provarem de mostrar-ho en alguns aspectes.⁷

3.1. L'adquisició de competència en català

Tot i les restriccions a què al·ludíem, els alumnes actuals ja han tengut, com a mínim, l'assignatura de català durant tota la seva escolarització. Per tant, d'una manera o una altra, se n'han de notar els efectes.

(6) És obvi que en molts casos les característiques dels grups classe es corresponen amb les de tot el centre.

(7) Les fonts d'informació que utilitzam són bàsicament les dades de l'Institut Balear d'Estadística sobre el Padró Municipal de 1986 i sobre el Cens de Població de 1991 (IBAE 1989, 1993) i el nostre treball «Els joves de Mallorca i la llengua», que és un estudi sobre els estudiants de 1r de BUP (1BUP), 1r de F.P. (1FP), COU i 2n curs de 2n grau de F.P. (2/2FP) residents a Mallorca i nascuts a territori català, que assisteixen a centres privats i públics de Mallorca durant el curs 1990-1991 (Melià 1996).

Aquests efectes s'evidencien sobretot en el terreny de la competència. Els anys 1986 i, encara més, 1991 la població jove, afectada per l'escolarització de la llengua catalana, tenia un coneixement acadèmic (llegir i escriure) de la llengua superior al de la mitjana de la població (IBAE 1989, 1993).

II. CONEIXEMENTS DE LENGUA CATALANA DE LA POBLACIÓ NASCUTA A LES ILLES BALEARS

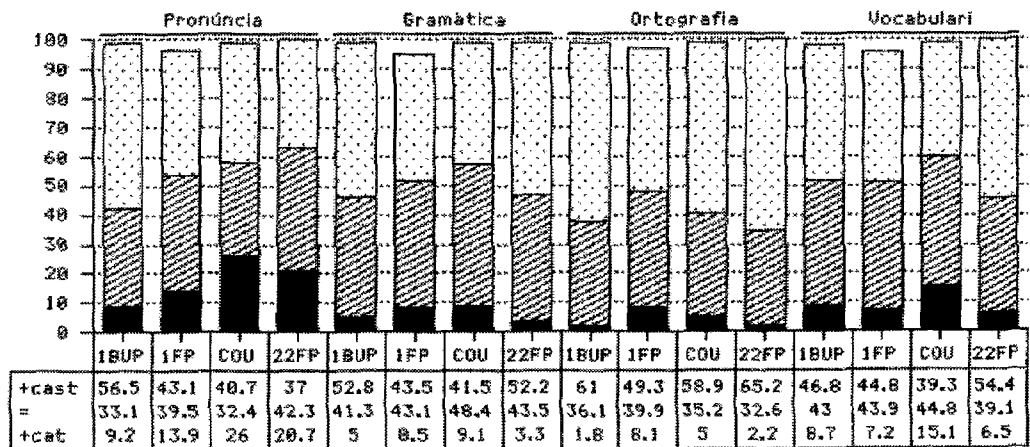
La saben	Llegir		Escriure	
	1986	1991	1986	1991
Grup d'edat				
10-14	67,0	77,6	41,7	60,6
15-19	72,5	80,7	46,5	64,5
20-24	72,0	80,4	33,4	57,3
Mitjana total població (+ de 6 anys)	57,2	68,3	20,6	33,9

És evident, doncs, la incidència de l'escola en l'àrea competencial, posada de manifest sobretot en els aspectes més acadèmics.

Però aquesta introducció del català a l'escola no serveix perquè es converteixi en la llengua que més dominen a parer d'ells mateixos.

Això és mostra per exemple entre els alumnes d'ensenyament mitjà de Mallorca. La proporció d'alumnes que consideren dominar més el català que el castellà en algun aspecte (pronúncia, gramàtica, ortografia o vocabulari), només en tres casos supera el 10%; mentre que els que diuen dominar més el castellà en cap cas no baixen del 37% (gràfic 1).

1. DOMINI RELATIU DE CATALA I DE CASTELLA. SEGONS EL CURS

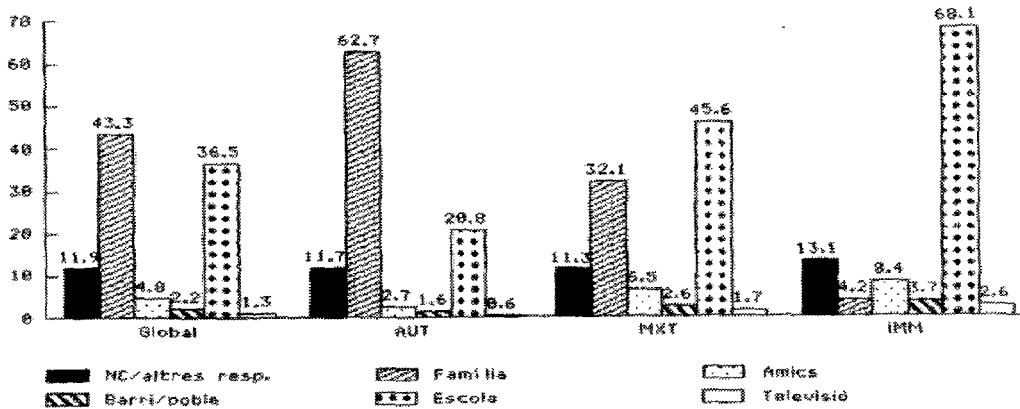

■ +cat   ▨ =   ▤ +cast

3.2. L'escola com a entorn d'adquisició de competència

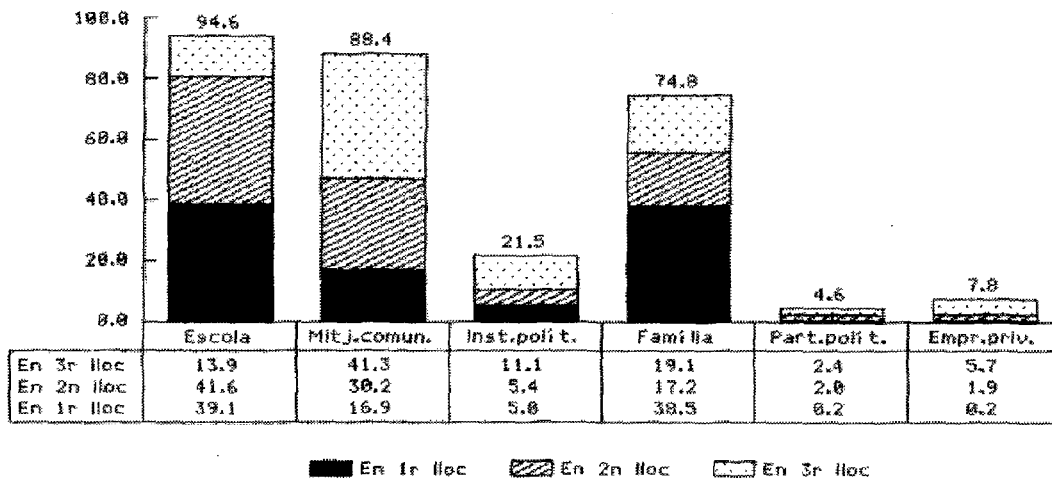
L'experiència escolar d'aquests alumnes els fa adonar-se de la importància de l'escola com a factor principal en el procés d'aprenentatge de la llengua catalana. Una àmplia proporció d'alumnes considera que és «l'entorn on han après més la llengua catalana», sols superat per la família. L'opinió, però, encara es fa més favorable a l'escola si només tenim en compte l'opinió dels fills dels matrimonis mixtos o dels fills d'immigrats (gràfic 2).

2. ENTORNS MÉS AFAVORIDORS DE L'APRENENTATGE DEL CATALÀ SEGONS EL GRUP D'ORIGEN FAMILIAR

A més, també reconeixen la importància de l'escola en el procés de NL. És el factor que més esmenten els enquestats en citar els tres que consideren que «afavoreixen més la normalització lingüística», per damunt dels mitjans de comunicació i la família. També és el que més citen en primer lloc i en segon (gràfic 3).

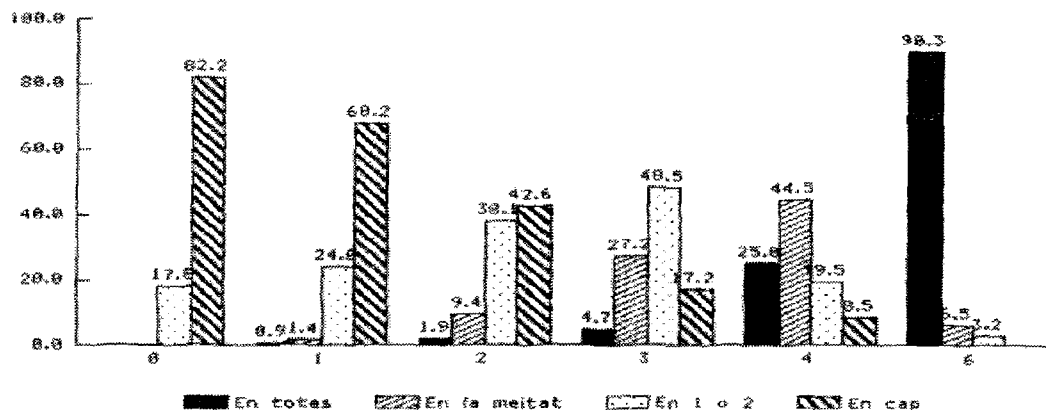
3. FACTORS QUE AFAVOREIXEN LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

3.3. La resposta escolar

El grau de catalanització del centre es reflecteix, com era d'esperar, en l'ús acadèmic del català que diuen fer els alumnes (gràfic 4).

4. NOMBRE D'ASSIGNATURES EN QUÈ ELS ALUMNES USEN EL CATALÀ SEGONS EL NIVELL DE CATALANITZACIÓ DE LA CLASSE (0-6)

Com més catalanitzat és el centre, més alt és l'ús del català de part dels alumnes. El 90% dels que estan en el centre més normalitzat diuen usar el català a totes les assignatures, mentre que el 82,2% dels que estan en centres de grau 0, no l'usen en cap.

En prendre apunts el 93,6% diu que els agafa en castellà si la classe és en aquesta llengua, i el 80,0 % diu agafar-los en català si la classe s'hi imparteix.

La mateixa influència es dona en la llengua triada a l'hora de contestar les preguntes del qüestionari, redactat en català, de l'estudi esmentat. En aquest cas, per ajustar més els valors, els donam tenint en compte el grup d'origen familiar i el lloc de residència. Com que queden grups molt reduïts, s'han agrupat els tres nivells més baixos de catalanització del grup (-) i els tres més alts (+), per poder evitar resultats poc significatius.⁸ En tots els casos els alumnes que assisteixen als centres més catalanitzats usen bastant més el català, siguin quins siguin el seu origen familiar i el lloc on resideixen (taula III).

III. ÚS DEL CATALÀ PER CONTESTAR EL QÜESTIONARI SEGONS EL GRAU DE CATALANITZACIÓ DE LA CLASSE

	AUTPalma	AUTpobles	MXTPalma	MXTpobles	IMMPalma	IMMpobles
- catalanitzat	60,1	80,6	40,2	40,0	19,1	31,3
+ catalanitzat	94,1	94,9	87,5	66,7	55,0	50

(8) El nombre d'alumnes de cada subgrup és: AUTPalma: - = 203, + = 34; AUTpobles: - = 44, + = 216; MXTPalma: - = 137, + = 24; MXTpobles: - = 15, + = 45; IMMPalma: - = 126, + = 20; IMMpobles: - = 16, + = 20.

La incorporació del català com a assignatura va provocar protestes de determinats sectors socials, que ho veien com una imposició. Després de més de 10 anys de ser-hi sembla que la seva presència ja es veu com un fet normal. Així, el grup d'alumnes que considera que el català és l'assignatura que els «agrada menys» no és el més nombrós en cap grup (taula IV).⁹

IV. ASSIGNATURES QUE MENYS ELS AGRADEN. SEGONS EL CURS

	Català	Espanyol	Anglès	Matemàtiques	Geografia	Música	Filosofia	Física
1BF	13,2	6,2	7,0	19,7	13,2	11,4		
1FF	15,7	17,4	12,6	19,7				
COU	13,0	15,1		7,8			26,9	11,0
2/2FF	13,7		20,7	19,6				

Cal tenir en compte, però, que en valorar les assignatures, moltes vegades deu haver-hi altres factors que intervenen en l'opinió dels alumnes, més enllà de la pròpia matèria, com pot ser el professor, la consideració que té l'assignatura en el centre i, en el cas del català, l'ús vehicular que se'n pugui fer en altres assignatures o com a llengua de relació. Així, on més acceptada és l'assignatura és entre els alumnes dels centres de la part forana, seguits pels públics de Palma i, en darrer lloc, pels privats d'aquesta localitat; és a dir, en general el rebuig segueix un creixement invers al grau de catalanització dels centres (Melià 1996: 304-313).

Tenint en compte que els alumnes han tengut el català com a matèria d'estudi des dels primers anys d'escolarització i han estat en contacte amb un ús més o menys freqüent com a llengua escolar, és bo veure quin disseny farien de l'escola ideal en aquest aspecte.

En primer lloc, en esmentar les llengües que creuen que l'escola ha d'assegurar que els alumnes dominin, la majoria citen el castellà i el català (alguns sols aquestes dues: 21,2%; altres a més de l'anglès o altres llengües estrangeres: 22,3% i 2,2%, respectivament). Alguns n'exclouen el català (25,5%) i altres el castellà (24,3%). Segons el cursos hi ha variacions en l'opinió sobre aquest punt; en els cursos superiors (COU i 2/2 FP) són més partidaris d'incloure les dues llengües que en els primers (taula V).

V. LLENGÜES QUE L'ESCOLA HA D'ENSENYAR. SEGONS EL CURS

	Català	Català-castellà	Cat-cast-anglès	Castellà
1BF	14,9	18,4	24,1	20,9
1FF	27,4	15,7	13,5	23,2
COU	11,9	26,9	27,4	11,4
2/2FF	8,7	32,6	23,9	13,0

(9) Cal tenir en compte que assignatures de COU, com Física i Matemàtiques, només són obligatòries en segons quines opcions; així i tot, apareixen amb valors molt semblants als d'assignatures que són comunes a tots els alumnes.

D'altra banda l'acceptació del català com a llengua vehicular és molt més elevada del que representa en aquests moments la realitat. El 29,2% dels alumnes consideren que la llengua vehicular ha de ser el català; el 10,7%, el castellà; i el 50,6%, les dues (taula VI). Ben lluny per tant de la situació actual.

VI. LENGÜES VEHICULARS DE L'ESCOLA. SEGONS EL CURS

	Català	Català-castellà	Castellà	NC/altres resp.
1947	24,9	53,7	11,9	7,4
197	37,2	42,6	7,2	13,0
COU	32,9	48,9	12,3	6,0
2/277	19,6	60,9	9,8	9,8

En aquest cas, els alumnes dels distints cursos donen unes respostes molt semblants, sobretot pel que fa a la presència exclusiva del castellà, que en cap cas no supera el 12,3%. La pertinença a grups classe més catalanitzats dóna, en general, un major rebuig a la presència exclusiva del castellà que la pertinença a grups menys catalanitzats, però les diferències no són suficients per poder considerar-les clarament significatives, sobretot si tenim en compte que el nombre d'individus d'algun subgrup és molt reduït (taula VII).

VII. ACORD AMB LA PRESENCIA EXCLUSIVA DEL CASTELLÀ COM A LENGÜA VEHICULAR SEGONS EL GRAU DE CATALANITZACIÓ DE LA CLASSE

	AVTpaïna	AVTpebles	RHTpaïna	RHTpebles	IMPpaïna	IMPpebles
- catalanitzat	8,1	2,4	20,2	7,1	22,9	16,8
+ catalanitzat	11,8	1,4	12,5	4,6	5,0	21,1

3.4. Les idees i els usos

El 81,5% dels alumnes no considera una falta d'educació parlar en català a castellanoparlants que entenen el català; mentre que els qui creuen el mateix amb relació a parlar en castellà a catalanoparlants són el 77,1%. Per tant, el que s'ha anomenat bilingüisme passiu té una àmplia acceptació entre aquests alumnes que, sens dubte, ho han d'haver contemplat amb assiduitat en determinats mitjans de comunicació i en situacions escolars, sobretot protagonitzades pels professors de llengua catalana o que ensenyen en aquesta llengua. Això es manifesta en el fet que entre els alumnes dels centres amb grau de catalanització més elevat la proporció dels qui accepten que

parlar en català a castellanoparlants no és una falta d'educació és lleugerament més elevada que els dels centres menys catalanitzats. Així i tot, les diferències de respostes entre uns i altres són molt reduïdes per poder-les considerar significatives (taula VIII).

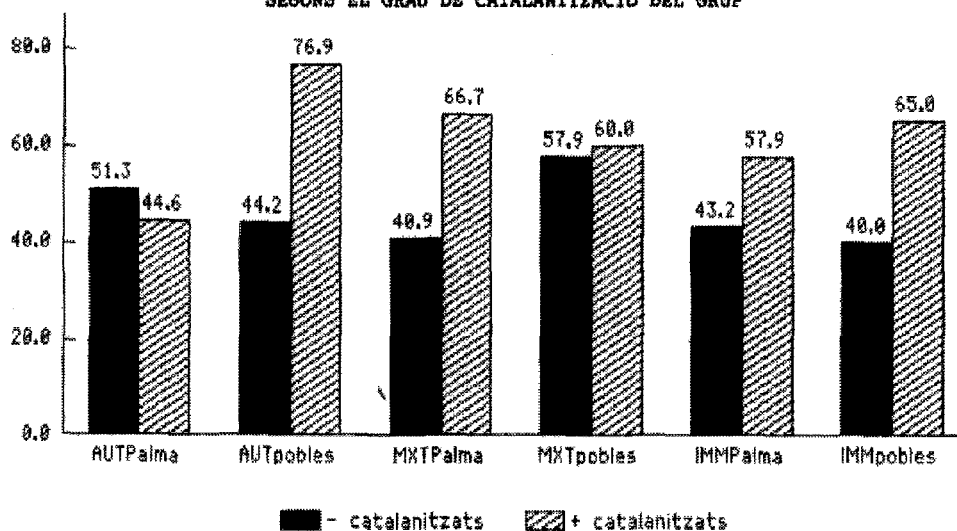
VIII. NO CONSIDEREN UNA FALTA D'EDUCACIÓ PARLAR EN CATALA A CASTELLANOPARLANTS SEGONS EL GRAU DE CATALANITZACIÓ DE LA CLASSE

	AUTPalma	AUTpobles	MXTPalma	MXTpobles	IMMPalma	IMMpobles
- catalanitzat	80,4	83,7	80,2	86,7	77,7	81,3
+ catalanitzat	85,3	91,1	87,5	80,0	79,0	85,0

En reunions en què hi ha castellanoparlants que entenen amb dificultats el català, la majoria dels alumnes (54,1%) consideren que s'ha de continuar parlant en català, «com si res» (4,4%) o «més a poc a poc i facilitant-los-en la comprensió» (49,7%), mentre que el 43,1% creu que cal que tothom parli en castellà.¹⁰

Entre els alumnes que assisteixen a centres més catalanitzats, siguin del grup que siguin, hi ha també la tendència a considerar millor l'actitud de continuar parlant en català (gràfic 5).

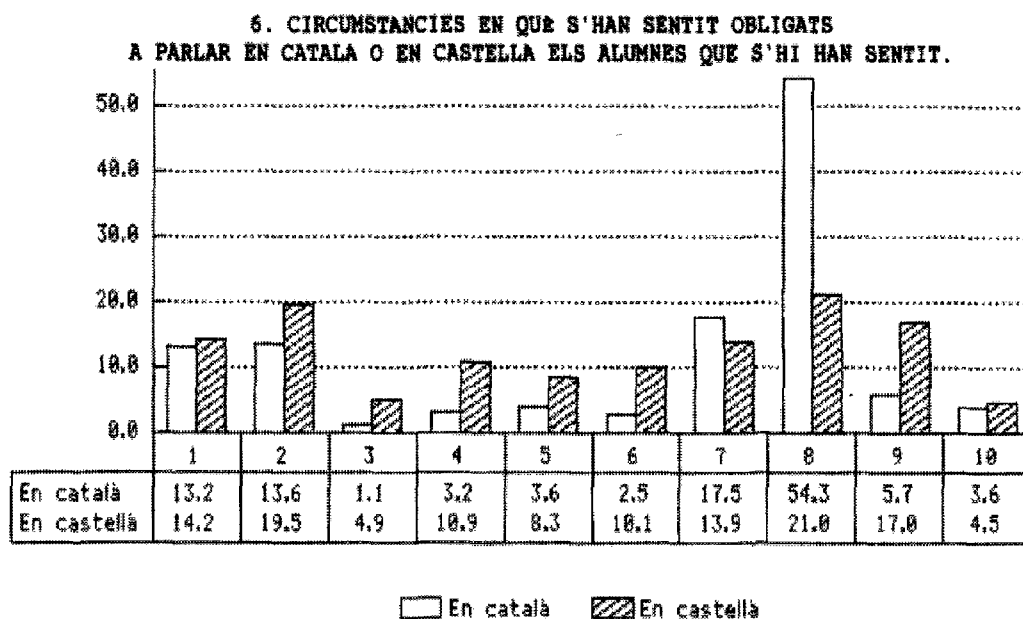
5. CONSIDEREN QUE S'HA D'USAR EL CATALA EN REUNIONS ON HI HA CASTELLANOPARLANTS QUE ENTENEN EL CATALA AMB DIFICULTATS. SEGONS EL GRAU DE CATALANITZACIÓ DEL GRUP

(10) Les diferències segons el grup de procedència familiar són importants. Entre els AUT, el 60,5% és partidari de l'ús del català; mentre que és el 46,8% del MXT i el 44,0% dels IMM. Aquests valors també es modifiquen amb el lloc de residència dels alumnes d'un grup i d'altre, a favor, com sempre, dels que viuen als pobles (Melià 1996: 284-287).

Els alumnes que diuen haver-se sentit obligats a parlar en català en contra de la seva voluntat són el 29,4% i aquesta obligació referida al castellà és el 30,1%. Tenint en compte que, com sabem, els catalanoparlants canvien de llengua en moltes més ocasions que els castellanoparlants, la poca diferència ens indica que entre aquells el canvi de llengua és percebut com a més normal que entre els castellanoparlants.

Entre els alumnes que s'han sentit obligats a parlar en català, el 54,3% diuen que ha estat amb els professors d'aquesta assignatura, circumstància que és seguida a molta distància per la que fa referència als professors que la parlen (17,5%) i per les persones que la parlen (13,6%). Mentre que entre els que s'han sentit obligats a parlar en castellà, les circumstàncies estan molt menys concentrades (gràfic 6).

1. Amb familiars, amics; 2. Quan algú m'hi parla; 3. Anant a cercar feina; 4. Anant de compres; 5. A la feina, amb clients, al telèfon; 6. En els contactes amb els organismes oficials; 7. Quan els professors m'hi parlen; 8. Amb el professor de llengua catalana/castellana; 9. Amb els que la parlen; 10. Altres respostes.

D'altra banda els alumnes de COU i de 2/2FP són els qui diuen haver-se sentit menys obligats a parlar en català, mentre que són dels més obligats a parlar en català (taula IX).

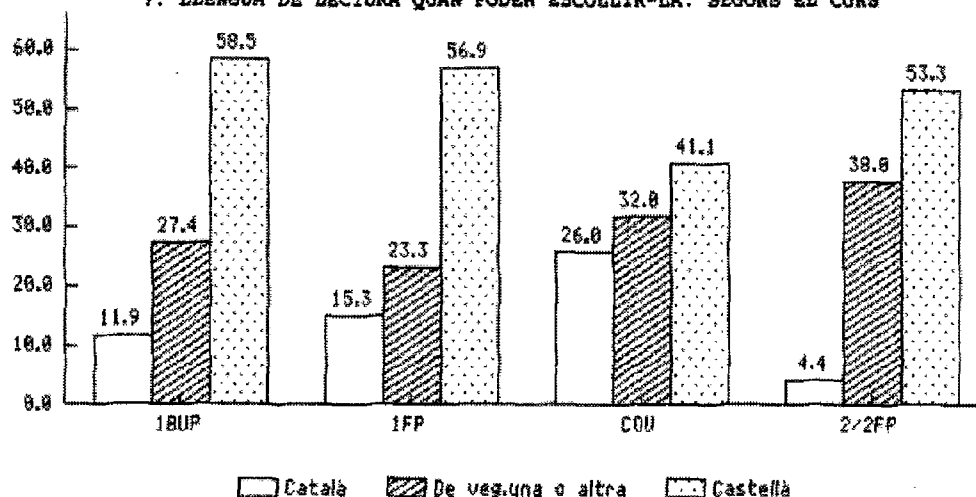
IX. S'HAN SENTIT OBLIGATS A PARLAR EN CATALÀ O EN CASTELLÀ. SEGONS EL CURS

	1BUP	1FP	COU	2/2FP
En català	34,3	31,8	21,9	19,6
En castellà	22,4	35,0	38,8	31,5

Els principals motius de lectura en català són l'obligació escolar (62,5%) i el plaer de llegir (26%); en canvi, en castellà aquests valors són el 36,5% i el 52,9%. Naturalment entre els alumnes que llegeixen més llibres que els obligats per l'escola, el predomini del plaer augmenta (el 52,8% dels alumnes que llegeixen més de 4 llibres en català ho fan perquè els agrada llegir i només el 39,1% perquè els hi obliga el professor).

Així mateix els alumnes de COU són els que més escullen el català a l'hora de fer una lectura, quan poden triar-la en qualsevol llengua. Mentre que, de tots els alumnes, el 15,3% tria el català; el 53,5%, el castellà, i el 28,5%, de vegades una i de vegades l'altra, a COU aquests valors són més favorables al català (gràfic 7).

7. LLENGUA DE LECTURA QUAN PODEN ESCOLLIR-LA. SEGONS EL CURS

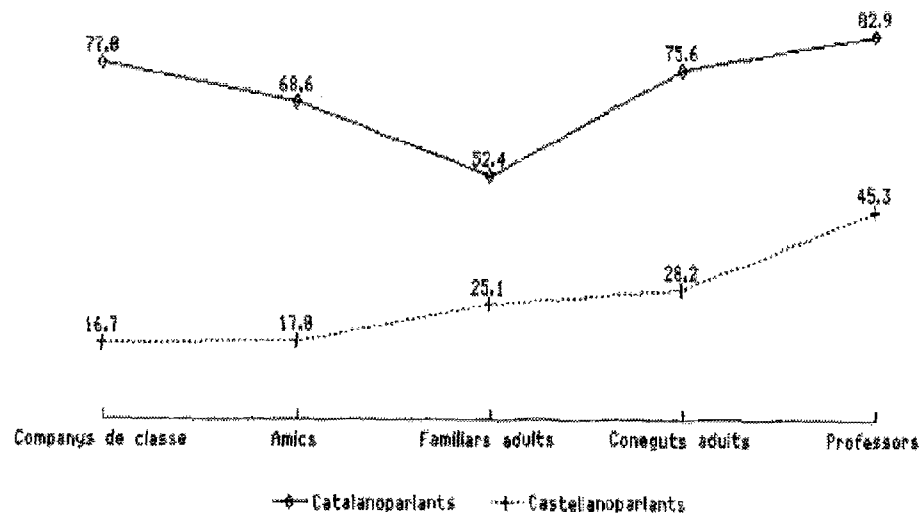

Tot i aquestes dades, la pràctica dels alumnes s'allunya del que ells pensen, en el sentit de fer-se encara més negativa per al català.

Quan l'interlocutor amb què parlen és castellanoparlant, la proporció d'alumnes catalanoparlants que diuen usar-hi el castellà es mou entre el 52,4% i el 82,9%. Mentre que amb els interlocutors catalanoparlants els alumnes castellanoparlants que hi usen

el català són del 16,7% al 45,3% (Melià 1996: 217-220). És evident, per tant, que els interlocutors castellanoparlants condicionen molt més la llengua dels joves que els catalanoparlants. Però és interessant veure com aquests valors s'aguditzen en general en l'entorn escolar. Els casos en què més canvien de llengua és quan l'interlocutor heterolingüe és un professor; amb els companys de classe heterolingües el 77% dels alumnes catalanoparlants canvien de llengua, però, en canvi, només són el 16,7% els castellanoparlants que en circumstàncies equivalents fan el canvi (gràfic 8).

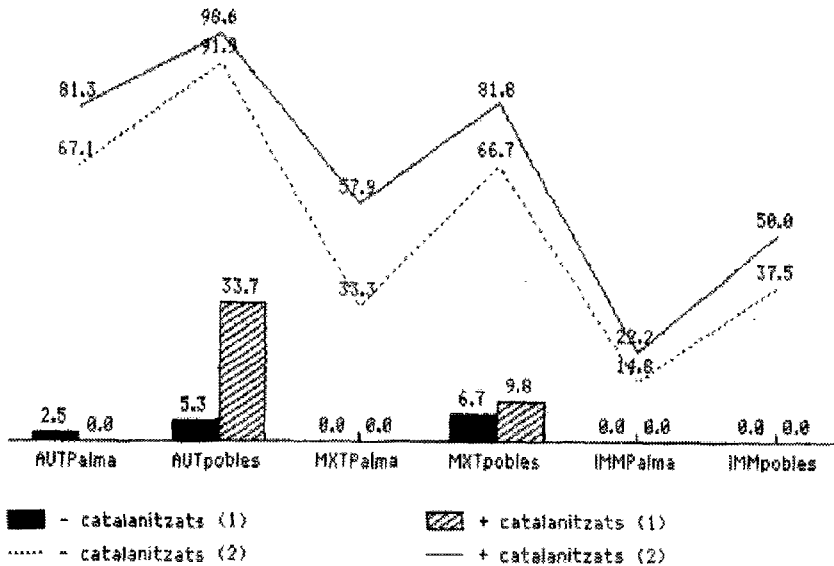
8. ÚS DE CASTELLA ENTRE ALUMNES CATALANOPARLANTS AMB INTERLOCUTORS CASTELLANOPARLANTS I DE CATALÀ ENTRE ALUMNES CASTELLANOPARLANTS AMB INTERLOCUTORS CATALANOPARLANTS

L'ús del català per part d'un membre amb ascendent sobre els alumnes (professors, adults...) sembla que fa que els alumnes castellanoparlants canviïn de llengua amb més facilitat que quan es tracta d'un interlocutor de la seva mateixa edat. Per tant, en els contactes entre individus heterolingües de la mateixa generació el canvi es produeix de manera clara cap a l'ús del castellà.

L'acceptació teòrica del bilingüisme passiu no es trasllada a la pràctica. Dels alumnes catalanoparlants que no creuen que sigui una falta d'educació parlar en català amb castellanoparlants, només el 42,1% diu mantenir aquesta llengua amb interlocutors castellanoparlants que entenen el català i, si aquest interlocutor és un professor, es redueix a l'11,1%. Estudiar en classes més catalanitzades fa que els alumnes de qualsevol grup d'origen familiar i lloc de residència usin més el català amb els catalanoparlants; en canvi, les variacions amb els interlocutors castellanoparlants són, en general, més reduïdes (gràfic 9). Per tant, l'ensenyament en català sembla que capacita per a l'ús i el fa més normal en situacions favorables, però no fa rompre inèrcies en situacions conflictives.

9. ÚS DE CATALÀ AMB COMPANYS DE CLASSE CASTELLANOPARLANTS (1) I CATALANOPARLANTS (2). SEGONS EL GRAU DE CATALANITZACIÓ DEL GRUP

3.5. Les representacions

La proporció d'alumnes que consideren el català una llengua útil (sense més especificacions) se situa en el 81,2% dels alumnes i els que consideren que ajuda a trobar feina són el 57,5%. La diferència de curs en què estan matriculats no afecta aquesta visió. La del grau de normalització fa que entre els joves dels grups que hi estan més sigui lleugerament superior la utilitat i, però només en els grups MXT i IMM, superior la possibilitat de trobar feina.

En conjunt, el 57,0% d'alumnes creu que cada vegada hi ha més gent que parla català i el 64,0% creu que cada vegada es parla millor. El curs en què estan matriculats sembla que tampoc no incideix sobre la visió que tenen de l'expansió social de la llengua catalana, així i tot hi ha una visió lleugerament més optimista entre els alumnes dels cursos superiors i, en general, en els grups més normalitzats.

Pràcticament tots els alumnes (90,9%) consideren que és bo que es conservi l'ús de la llengua catalana a les Illes Balears, i no hi ha tampoc diferències d'opinió entre els alumnes dels diferents cursos.

Quant a la situació global de la llengua, el 31,7% creuen que el català està normalitzat, el 41,5% que va cap a la normalització i el 20,5 que avança cap a la desaparició. En aquest cas, però, hi ha algunes variacions segons el curs en què estan

matriculats (taula X). Només el 8,7% dels alumnes de COU considera que està normalitzada, el 62,6% creu que avança cap a la normalització i el 20,6% cap a la desaparició.

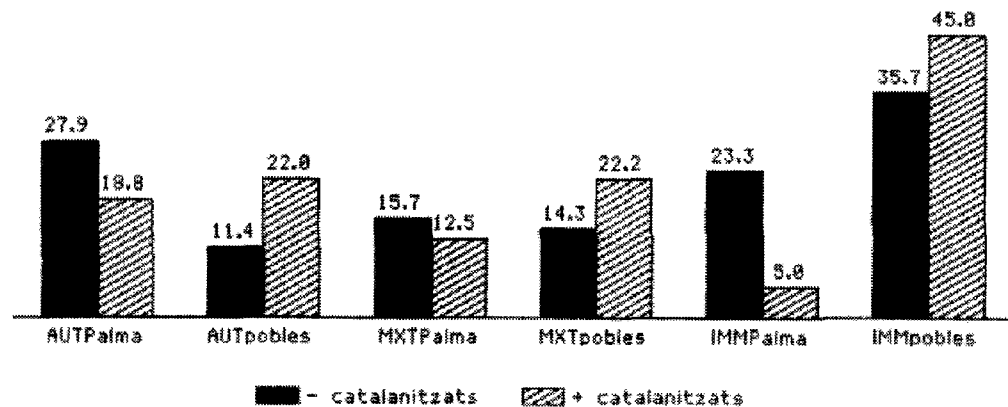
X. OPINIONS SOBRE EL PROCÉS LINGÜÍSTIC DEL CATALÀ A MALLORCA. SEGONS EL CURS

	1º/2º	1º/3º	COU	2º/3º
Va cap a la normalització	40,3	21,5	62,6	44,6
Està normalitzada	31,8	41,7	8,7	35,9
Va cap a la desaparició	18,7	26,9	20,6	13,00

Sens dubte la major informació que tenen aquests alumnes sobre la situació de la llengua, gràcies a la major maduresa i al programa específic de l'assignatura de COU, els fa tenir una visió de la realitat diferent dels altres.

Des de la perspectiva del grau de catalanització del centre, podem veure que els alumnes de Palma que assisteixen a centres menys catalanitzats creuen més que el català va cap a la desaparició que els altres. En canvi en els pobles els qui més ho creuen són els que van a centres més catalanitzats (gràfic 10).

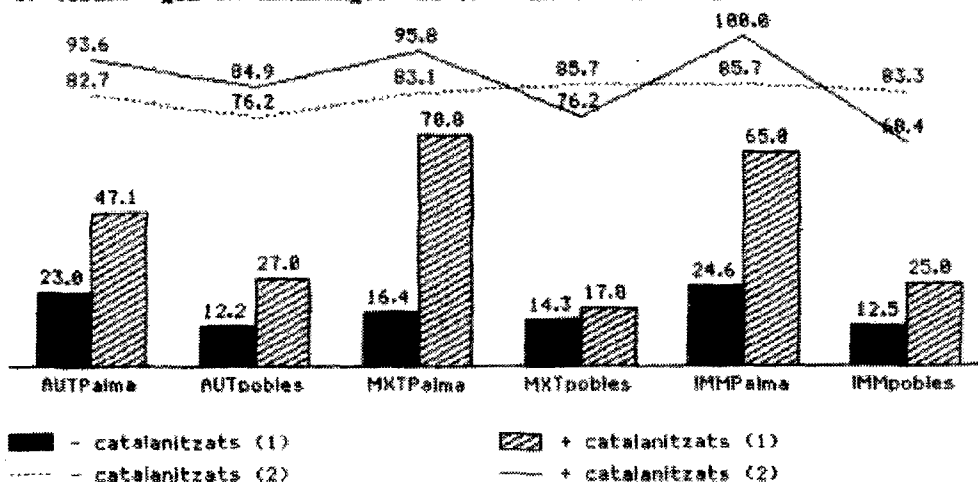
10. CONSIDEREN QUE EL CATALÀ VA CAP A LA SEVA DESAPARICIÓ SEGONS EL GRAU DE CATALANITZACIÓ DEL GRUP-CLASSE

Pel que fa al nom de la llengua, només el 24,8% dels alumnes li donen el nom «català» per referir-se a la llengua de les Illes Balears, i el 62,2% l'anomenen «mallorquí». Però el 75,8% consideren que «el mallorquí» és una variant geogràfica de la llengua catalana («com també ho és el barceloní»). A més, si dels alumnes que no li donen el nom català o no diuen que n'és una variant geogràfica, en separam els que

afirmen que una persona de València, una de Barcelona i una de Palma, en parlar en la llengua pròpia de la seva comunitat, parlen tres variants de la mateixa llengua, els qui accepten que es tracta de la mateixa llengua són el 88%.¹¹ Els alumnes de COU, en aquest aspecte, es mostren també diferents de la resta, ja que el 42,7% li dona el nom «català», el 88,1% considera que n'és una variant geogràfica, i el 95,4% consideren que les tres persones esmentades parlen la mateixa llengua. En canvi a IFP aquests valors són molt més baixos (8,5%, 57,4% i 73,1%). Igualment els que assisteixen a centres més catalanitzats li donen més el nom «català» que els que van a la resta de centres (gràfic 11). També podem observar que, en general, entre els alumnes de Palma (els qui menys l'usen), el reconeixement explícit de la unitat de la llengua és lleugerament més elevada que entre els de pobles.

11. DONEN EL NOM «CATALÀ» A LA LLENGUA PRÒPIA DE LES ILLES BALEARS (1)
CONSIDEREN QUE EL «MALLORQUÍ» ES UNA VARIANT GEOGRÀFICA DE LA LL. CATALANA

4. CONCLUSIONS

Tal com hem vist, sembla que podem afirmar que la incorporació del català al sistema escolar ha provocat un progrés del grau de competència d'una bona part dels joves mallorquins, sobretot en les habilitats més acadèmiques (llegir i escriure). Així i tot, però, la influència de l'entorn i de l'escola encara beneficia més el castellà que el català, ja que la gran majoria dels alumnes dominen més el castellà que el català. En situacions neutres, quan puguin triar lliurement quina llengua usar, sembla que, d'acord amb el que manifesten, s'inclinaran més a usar la que més fàcilment dominen, el castellà. No cal dir que l'escola hauria de poder actuar per capgirar a favor del català el sentit del desequilibri (o la sensació que en tenen).

(11) Amb preguntes indirectes (per exemple, quina TV miren en la llengua pròpia de les Illes Balears), l'acceptació implícita de la unitat de la llengua arriba al 97,4% entre aquests alumnes.

Els efectes positius de l'escolarització en l'aprenentatge de la llengua són percebuts pels alumnes mateixos, sobretot entre els d'origen immigrant i els fills de matrimonis mixtos, ja que consideren l'escola com un dels factors que més els han servit per aprendre-la i que més contribueixen a la NL.

La poca implicació institucional a favor de la NL és una de les principals causes que expliquen el desigual repartiment de l'ensenyament en català entre Palma i pobles i entre centres privats i públics: l'increment del català com a llengua vehicular s'ha produït en aquelles àrees en què l'entorn és més normalitzat, per tant, per això mateix, on és menys urgent. Igualment es pot veure que la presència de la llengua catalana a l'escola és més acceptada en els indrets on més s'usa. Això permet reforçar la creença que és habitual l'acceptació com a normal de la situació en què viuen. És evident, per tant, la transcendència que té la creació d'espais on l'ús de català sigui normal.

Entre els joves, si poden expressar-se en les dues llengües, hi ha la tendència a concórrer lingüísticament amb els interlocutors, quan són heterolingües, sobretot si tenen alguna ascendència sobre ells (adults, professors, etc.). Per tant, en l'àmbit escolar, el comportament lingüístic del professorat és un element de primera línia per a provocar situacions favorables a l'ús de la llengua catalana i a la imitació de conductes lingüístiques positives per a la NL. Els entorns on s'usa el català afavoreixen que els alumnes l'emprin més, sobretot si aquest ús no pot ser vist com una opció conflictiva, sinó que la situació mostra explícitament factors que inclinen a l'ús del català.

En el terreny de les idees sobre la llengua, l'escolarització sembla que afecta poc. Així i tot, és clara la influència de l'escola en la resolució de prejudicis lingüístics sobre aspectes més o menys objectivables, com el nom i la identitat de la llengua. No convé, doncs, que l'escola defugui la funció de donar informació als alumnes perquè puguin resoldre els temes conflictius: el millor coneixement teòric de la qüestió lingüística (a COU el programa es preocupa de donar continguts en aquest sentit) afavoreix la percepció objectiva de l'entorn. En canvi, no sembla que l'escolarització modifiqui gaire les posicions ideològiques ni els usos fora de l'escola.

JOAN MELIÀ
IB. Joan Alcover

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- IBAE, Institut Balear d'Estadística (1989) *La llengua de les Illes Balears*, Palma, Govern Balear.
- (1993) *Cens de població 1991. Vol. VII: Taules sobre el coneixement de la llengua de la CAIB*, Palma, Govern Balear.
- MARTÍNEZ, Tomàs (1995) «La llengua catalana a l'ensenyament primari a les Illes Balears» dins *Obra Cultural Balear. Dades sobre l'ensenyament en català a les Balears*, Palma, Obra Cultural Balear.
- MELIÀ, Joan (1996) *Els joves de Mallorca i la llengua. Competències, comportaments i actituds lingüístics dels estudiants d'ensenyament mitjà (199-1991)*. Tesi doctoral. Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, Universitat de les Illes Balears.